

Rekviem a „*nulla poena sine lege*” princípiumáért

Dr. Németh Imre (PhD.)
egyetemi adjunktus, ELTE

A „nulla poena sine” lege lényege

- Rendszerint együtt kezelik a *nullum crimen sine lege* elvvel, azonban részben mást is jelent
- Történetileg **megelőzi a nullum crimen sine lege elvét**, de később összefonódott a két alapelv
- Az **anyagi jogi legalitást képezi le** elsősorban a büntetéskiszabás, másodsorban a szankciórendszer törvényi kialakítása tekintetében

Történeti háttér

- **1215. évi Magna Charta Libertatum 39. cikk**
- *„nisi per legale iudicium parium suorum vei per legem terrae”* – szabad embert csak vele egyező státusúak ítélete alapján lehet elfogni, illetve javait lefoglalni
- Elsősorban eljárási elv, de csökevényesen megjelenik benne az anyagi jogi legalitás is

Történeti háttér

- *„Csakis a törvények mondhatnak ki büntetéseket a bűnökért, s ez a hatalom csakis a törvényhozót illeti meg, aki egy társadalmi szerződéssel egyesített társadalmat képvisel.”*

„Még a törvények értelmezésének joga sem illeti meg a büntető bírákat, ugyanazon okból kifolyólag, amiért nem törvényhozók.”

(Beccaria, A bűnökről és a büntetésekről)

Történeti háttér

- Feuerbach
- (1801):
- **a büntetés büntető törvényt** (nulla poena sine lege) és büntetéssel fenyegetett cselekményt (nulla poene sine crimine) **feltételez**
- **(1813. évi bajor Btk. 1. cikk)**
*„Aki tiltott cselekményt vagy mulasztást követ el, amelyet a törvény hátránnyal fenyegetett, az **ennek a törvényi hátránynak mint büntetésnek alávetett.**”*

Történeti háttér

- **1810. évi francia Code Pénal 4. cikk**
- *„Büntettet, vétséget, kihágást nem lehet olyan büntetéssel sújtani, amely a cselekmény elkövetése előtt törvényben nem volt meghatározva.”*
- **1878. évi V. tc. (Csemegi-kódex) 1. §**
- *„Bűntett vagy vétség miatt senki sem büntethető más büntetéssel, mint amelyet arra, elkövetése előtt, a törvény megállapított.”*

A nulla poena sine lege jelentéstartalma

- **EJEE 7. cikk 1. bekezdés**
- „senkit sem szabad elítélni olyan cselekményért vagy mulasztásért, amely elkövetése idején a hazai vagy nemzetközi jog alapján nem volt bűncselekmény. Ugyancsak **nem lehet a bűncselekmény elkövetése idején alkalmazható büntetésnél súlyosabb büntetést kiszabni.**”

A nulla poena sine lege

jelentéstartalma

- **Btk. 1. § (2)**
- Bűncselekmény elkövetése miatt nem lehet olyan büntetést kiszabni vagy intézkedést alkalmazni, amelyről törvény az elkövetés - vagy a 2. § (2) bekezdés alkalmazása esetén az elbírálás - idején nem rendelkezett.
- **2. § (1)** A bűncselekményt - a (2)-(3) bekezdésben foglalt kivételekkel - az elkövetése idején hatályban lévő **büntető törvény** szerint kell elbírálni.
- (2) Ha a cselekmény elbírálásakor hatályban lévő új büntető törvény szerint a cselekmény már nem bűncselekmény, vagy **enyhábban bírálendő el**, akkor az új **büntető törvényt** kell alkalmazni.

A nulla poena sine lege

jelentéstartalma

- **Hollán** szerint az alapelvből a következő tilalmak vezethetők le:
- – a **határozatlan büntető törvény tilalma** (nullum crimen/nulla poena sine lege **certa**),
- – a **súlyosabb büntető törvény visszaható hatályának tilalma** (nullum crimen/nulla poena sine lege **praevia**),
- – a **büntethetőséget alapító vagy a büntetőjogi szankciót megalapozó (szigorító) bírói jog tilalma** (nullum crimen/nulla poena sine lege **scripta**),
- – a **büntethetőséget kiterjesztő vagy a szankciót megalapozó (szigorító) analógia tilalma** (nullum crimen/ nulla poena sine lege **stricta**)

A határozatlan (idejű) büntetés törvényi tilalma (nulla poena sine lege certa)

- **Btk. 78. § (2)** A kényszergyógykezelést meg kell szüntetni, **ha szükségessége már nem áll fenn.**
- **rBtk. 74. § (3)** A kényszergyógykezelés legfeljebb az (1) bekezdés szerinti cselekményre megállapított büntetési tétel felső határának megfelelő ideig, életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntetendő bűncselekmény esetén legfeljebb húsz évig tart. **Ha ezt követően az egészségügyről szóló törvényben meghatározott feltételek fennállása miatt szükséges, a kényszergyógykezelést pszichiátriai intézetben kell elhelyezni. (2010.05.01. – 2013. 06. 30.)**

A súlyosabb büntetést vagy szankciót tartalmazó törvény visszaható hatályának tilalma (nulla poena sine lege praevia) 1.

- **1999. március 1-jét megelőzően elkövetett bűncselekmények esetén az ún. *nem quasi halmazati* összbüntetési szabályok mellőzése**, amikor a módosítást követően emelkedett jogerőre a második összbüntetésbe foglalandó ítélet.
- **3/2002 JED II/5. pont harmadik bekezdése:**
- *„1999. március 1. után csak olyan összbüntetési ítéletet lehet ismét összbüntetésbe foglalni, amelynek **valamennyi alapítélete kvázi halmazati viszonyban áll** egymással.”*
- **Az irányadó időpont nem a cselekmények elkövetése, hanem az összbüntethetőség megnyílása (!)**

A súlyosabb büntetést vagy szankciót tartalmazó törvény visszaható hatályának tilalma (nulla poena sine lege praevia) 2.

- **BKv. 82. :**
- Az elkövetőre nézve kedvezőtlen szabályt, miszerint **nem bocsátható feltételes szabadságra, aki a szabadságvesztés letöltését önhibájából nem kezdte meg, a Btk. 2. § (3) bekezdése ellenére akkor is alkalmazni kell, ha e módosítást megelőzően elkövetett bűncselekmény miatt hozott, az elítélt szabadságvesztése letöltésére vonatkozó perbírósági határozat, a büntetés-végrehajtási bírói felhívás tartalmazza azt a figyelmeztetést, hogy nem bocsátható feltételes szabadságra, aki a határozott ideig tartó szabadságvesztés letöltését önhibájából határidőben nem kezdte meg.**

A büntetőjogi szankciót megalapozó (szigorító) bírói jog tilalma (nulla poena sine lege scripta)

- **Btk. 50. § (2)** Akit haszonszerzés céljából elkövetett bűncselekmény miatt határozott ideig tartó szabadságvesztésre ítélnék, **ha megfelelő jövedelme vagy vagyona van, pénzbüntetésre is kell ítélni.**

- **25. BKv.**

A pénzbüntetés alkalmazása szabadságvesztés mellett **akkor felel meg céljának**, ha alappal lehet következtetni arra, hogy a vádlott a pénzbüntetést törvényes tartási kötelezettségeinek teljesítése mellett, a maga és tartásra szoruló családja minimális megélhetésének veszélyeztetése nélkül saját keresetéből, jövedelméből - akár részletekben is, de - **képes megfizetni.**

A büntetőjogi szankciót megalapozó (szigorító) bírói jog tilalma (nulla poena sine lege scripta)

- **BH 2015.10.410 A megfelelő kereset, jövedelem vagy vagyon megléte nem általános feltétele a pénzbüntetés kiszabásának**
- *„[...] az elkövető jövedelmének és/vagy vagyonának megfelelősége esetén kötelező a pénzbüntetés kiszabása is. Ebből viszont **nem következik [...] hogy az elkövető jövedelmének vagy vagyonának nem megfelelősége esetén nem lehetne pénzbüntetést is kiszabni.** Másként fogalmazva: a bíróság [...] a terhelt jövedelmének vagy vagyonának megfelelőségére tekintet nélkül törvényesen szabhat ki pénzbüntetést akkor is, ha azt haszonszerzés céljából elkövetett bűncselekmény miatt [...] szabadságvesztés mellett alkalmazza.”*

A kiterjesztő szankciós (szigorító) analógia tilalma (nulla poena sine lege stricta)

- **Btk. 459. § 31. pont**
- **Visszaeső:** a szándékos bűncselekmény elkövetője, ha korábban szándékos bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és a **büntetés kitöltésétől** vagy végrehajthatósága megszűnésétől **az újabb bűncselekmény elkövetéséig** három év még nem telt el;

A kiterjesztő szankciós (szigorító) analógia tilalma (nulla poena sine lege stricta)

- BH 2015.5.194 (Kúria Bfv.III.975/2014.)

„A visszaesés megállapíthatóságának nem feltétele a korábbi szabadságvesztés kiállása. Szándékos bűncselekmény miatt kiszabott szabadságvesztés esetén az ítélet jogerőre emelkedésének napjától kezdődően - legkevesebb 9 évig - visszaeső az újabb szándékos bűncselekmény elkövetője, ám ez az időtartam meghosszabbodik, ha a büntetés végrehajtására kerül sor, illetve, ha a végrehajthatóság megszűnik. A visszaesőkénti minőség megállapítása alapvetően a korábbi szándékos bűncselekmény miatt hozott ítélet jogerőre emelkedése utáni ismételt bűnelkövetéshez kapcsolódik [Btk. 459. § (1) bek. 31. pont].

Vélelmezett cselekményeken alapuló büntetések (nulla) poena sine crimine? 1.

- **Btk. 74/A. § (2) bekezdés:**
- Az ellenkező bizonyításáig **vagyonekobbzás alá eső vagyonnak kell tekinteni**, és vagyonekobbzást kell elrendelni arra a vagyonra is, amelyet az ott meghatározott bűncselekmények elkövetője **a büntetőeljárás megindítását (!) megelőző öt évben szerzett**, ha a vagyon, illetve az elkövető életvitele az igazolható jövedelmi viszonyaihoz, személyi körülményeihez képest különösen aránytalan.

Vélelmezett cselekményeken alapuló büntetések (nulla) poena sine crimine? 2.

- **Btk. 90. § (2) bekezdés**

Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. **Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladná, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.**

Legalitás-anyagi igazságosság-abszolút határozott büntetés tilalma

- **3/2020 BJE**

*„Életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén a **feltételes szabadságra bocsátásból kizárásnak csak a Btk. 44. § (1) bekezdésében felsorolt bűncselekmények miatt van helye. [...] a Btk. 90. § (2) bekezdése szerinti automatizmushoz nem járulhat eleve egy újabb automatizmus, ha már az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabásához is egyfajta automatizmus útján jutunk el.”***

Legalitás-anyagi igazságosság-abszolút határozott büntetés tilalma

- **rBtk. 85. § (4) bekezdése:**
- *„Ha a bűnhalmazatban levő bűncselekmények közül legalább három a 137. § 17. pontjában meghatározott személy elleni erőszakos bűncselekmény, a (2) bekezdés szerinti büntetési tétel felső határa a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint bármelyik bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, **az elkövetővel szemben életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.**”*

Legalitás-anyagi igazságosság-abszolút határozott büntetés tilalma

- 23/2014. (VII. 15.) AB határozat
- *„az életfogytiglani szabadságvesztés kötelező alkalmazása [...] többszörös elkövetés esetén sem igazolható alkotmányosan, ugyanis nem teszi lehetővé, hogy a bíróság minden egyes elkövetett cselekményt a tényleges súlya szerint értékeljen [...] és ezzel megbontja a hatályos szabályok szerinti büntetési rendszer koherens egységét.”*

Legalitás-anyagi igazságosság-abszolút határozott büntetés tilalma

- **rBtk. 97/A. § (1) bekezdése:**
- *„Az erőszakos többszörös visszaesővel szemben az erőszakos többszörös visszaesőkénti minősítést megalapozó, súlyosabban büntetendő személy elleni erőszakos bűncselekmény büntetési tételének felső határa szabadságvesztés esetén a kétszeresére emelkedik. Ha a büntetési tétel így felemelt felső határa a húsz évet meghaladja, vagy a törvény szerint a bűncselekmény életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető, az elkövetővel szemben **életfogytig tartó szabadságvesztést kell kiszabni.**”*

Legalitás-anyagi igazságosság-abszolút határozott büntetés tilalma

- **Kúria Bfv.I.1.751/2014.**

*„Az 1978. évi IV. törvény 85. § (4) bekezdése és 97/A. §-a két külön jogintézmény, annak ellenére, hogy mindkét törvényhelyet a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról rendelkező 2010. évi LVI. törvény iktatta be, és **mindkét rendelkezés kötelezően írja elő** – meghatározott esetekben – **az életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabását.**”*

Rekviem a „*nulla poena sine lege*” princípiumáért

Dr. Németh Imre (PhD.)
egyetemi adjunktus, ELTE

Köszönöm a figyelmet!